

BOEKBESPREKING

‘Over pedoseksuelen gesproken’ leest als psychologische thriller

Annemarie ten Boom & Stefan Bogaerts

Anton van Wijk en Ilse van Leiden (red.) (2011). *Over pedoseksuelen gesproken*. Het leven van pedoseksuelen op basis van verhalen van hun (ex-)partners, justitiële informatie en de klinische praktijk. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Hoe vaak lees je nog een afgerond onderzoeksrapport van begin tot eind? Zelden. Bijna altijd zijn we gericht op zoek naar een bepaalde informatie. *Over pedoseksuelen gesproken*, waarvan het grootste deel verslag doet van een onderzoek onder (ex-)partners van veroordeelde pedoseksuelen (zowel intra- als extrafamiliale), lazten wij van kaft tot kaft en we zijn ervoor beloond. De opbouw van het rapport maakt het lezen tot een ervaring die met het lezen van een psychologische thriller te vergelijken is.

De start – deel I – is conventioneel: de opzet van het onderzoek wordt keurig beschreven en gevolgd door een zeer toegankelijke, weliswaar bij momenten te weinig uitgewerkte literatuurverkenning. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de term pedofiel, die verwijst naar een volwassene met een seksuele voorkeur voor minderjarigen boven volwassenen, en de term pedoseksueel die wordt gebruikt om alle daders aan te duiden die seksueel misbruik met een minderjarige gepleegd hebben, los van hun seksuele voorkeur. In dit deel wordt ook in de marge ingegaan op pedofielen, de zogenoemde ephebofielen, die een seksuele voorkeur hebben voor minderjaren met seksuele geslachtskenmerken (zoals baardgroei, borstontwikkeling). Hier heeft de auteur verzaakt dieper in te gaan op de beperking van de DSM-IV-TR (APA, 2000), die geen melding maakt van aan- of afwezigheid van secundaire geslachtskenmerken, maar alleen de arbitraire leeftijdsgrens ‘ouder of jonger dan dertien jaar’ als markering gebruikt. Leeftijd is uiteraard niet het criterium, wel de seksuele voorkeur voor secundaire geslachtskenmerken.

In deel II volgt het verslag van het empirische onderzoek onder de twintig vrouwen, grotendeels geconstrueerd uit citaten. Aanvankelijk is het beeld dat wordt geschetst soms wat banaal, bijvoorbeeld met een citaat als ‘Tom is een fervent vogelaar. Hij trekt er graag alleen op uit en is uren zoet met het kijken naar en fotograferen van vogels. Hij praat ook graag met medevogelaars, aldus Heleen’. Tegelijkertijd komen we meer te weten over gezinsachtergrond en levensloop van de mannen. Er worden redelijk gewone mannen geschetst die weliswaar vaak niet uit een ‘warm nest’ afkomstig zijn en geregeld te maken hebben met mishandeling in de jeugd. Ondanks alles weten deze mannen toch een bestaan op te bouwen met werk, hobby’s en een vaste relatie (gemiddelde duur daarvan: zeventien

jaar). We lezen over de ontmoeting van de vrouwen met de mannen en citaten als 'Jeroen en ik waren binnen een jaar verliefd, verloofd, getrouwd en kregen een kind.' In de meeste relaties krijgen de man en vrouw samen kinderen. Te midden van de overwegend alledaagse sfeerschetsen ontstaat de *suspense*. 'Rens dringt er bij Olga op aan om een pleegkind in huis te nemen.' De sfeer wordt, verder lezend, grimmiger. Een aantal mannen blijkt leugenachtig te zijn, sommige zijn agressief. Terloops krijgen we een inkijkje in de denkwereld van een mishandelde vrouw: 'Er is geen sprake van mishandeling in onze relatie, maar Martijn heeft me wel een keer geslagen waarbij hij mijn neus heeft gebroken.'

In het hoofdstuk over seksualiteit komt naar voren dat geen van de vrouwen denkt dat haar man een echte seksuele voorkeur voor kinderen heeft. 'Frans is heel gepassioneerd in de relatie met Annemiek. Voor haar is het de beste seksuele relatie die ze ooit heeft gehad. De vrouw vertelt dat ze juist dat ook zo raar vindt: "Onze seks is altijd heel goed geweest, ook ten tijde van het misbruik heb ik er nooit wat van gemerkt".' Het wordt in dit hoofdstuk ook echt pijnlijk: '(...) dan doen ze aan periodieke onthouding. Linda wijt dit aan het ouder worden, maar achteraf blijkt dat hij vanaf dat moment bevrediging zoekt bij haar dochter.' Kijken naar kinderporno blijkt voor sommige mannen een belangrijk aspect van hun seksuele leven. Hoofdstuk 7 gaat over het delict zelf. Deels zijn het illustraties van wat we uit eerder onderzoek weten, zoals de 'selectie' van kwetsbare kinderen. Schokkend is soms de plaats van het misbruik in de gezinsagenda: 'Bianca werkt twee avonddiensten en een nachtdienst per week. Als ze avonddiensten draait, zo blijkt later, kijkt Jeroen kinderporno en misbruikt hij zijn dochter.' Meermaals blijkt het misbruik parallel te lopen aan een slechter wordende seksuele relatie.

Hoofdstuk 8 is het meest informatief in de zin dat we hier de meeste echt nieuwe kennis vergaren en geconfronteerd worden met het gevecht dat de vrouwen leveren met zichzelf en met de relatie. Hier komt het duidelijkst de toegevoegde waarde van deze bron, de 'vrouwen van', tot uiting juist omdat deze informatie sterk onderbelicht blijft in de literatuur. De vrouwen voelen woede, ambivalentie, maar tegelijkertijd ook medelijden en liefde. De meeste geïnterviewde vrouwen blijven bij hun man. Sommige vrouwen typeren hun relatie na het delict als intiemer dan voorheen. Maar anderen blijven eerder uit medelijden. 'Sara zegt bij Marcel te blijven omdat iedereen hem in de steek heeft gelaten. Er is wat haar betreft echter geen sprake meer van een relatie. Gevoelsmatig is er geen band.' Sommigen kiezen ervoor het delict voor hun familie te verzwijgen, andere vrouwen weigeren om hun man de hand boven het hoofd te houden. Verschillende vrouwen noemen hun controlefunctie: ze letten erop dat de man niet in contact komt met kinderen, kinderporno kijkt enzovoort. De vrouwen vrezen wat de man zal doen als zij geen zicht op hem hebben.

Na een kleine honderd pagina's waarop het gezichtspunt van de vrouwen centraal staat, stellen we vast dat we met hen zijn gaan meeleven. Als lezers merken we dat we samen met hen hopen dat het niet nogmaals misgaat. 'Volgens Bianca heeft Jeroen oprecht spijt. "Zo heb ik mijn man nog nooit gezien." Ze weet voor 99 procent zeker dat hij berouw en spijt heeft. Hij wil nooit meer alleen zijn met de oudste dochter, voor haar veiligheid maar ook omdat hij bang is iedereen te verliezen.' 'Leo wil graag een behandeling, ook bij wijze van boetedoening. Vol-

gens Ellen neemt hij door de behandeling meer verantwoordelijkheid op zich, maar heeft hij nog een lange weg te gaan.'

In deel III wordt de lezer echter teruggezet in de realiteit van de recidiverisico's en behandeling. Van maar twee van de mannen blijkt het recidiverisico door behandelaars laag te worden ingeschat. Ook blijkt uit de dossiers dat er meer slachtoffers zijn gemaakt dan uit de officiële justitiedocumenten bekend is. Dit brengt ons ook bij de recidivecijfers op basis van justitiedocumentatie. Recidive in nieuwe seksuele feiten, na bijvoorbeeld vier jaar follow-up, is in heel Europa vrij laag en situeert zich rond de 20%. We weten dat dit percentage met factor drie of vier vermenigvuldigd moet worden. Dit wil zeggen dat bijna alle vrouwen samenleefden met een high-risk zedendelinquent. Zoals de meeste zedendelinquenten erin slagen om hun slachtoffers om te tuin te leiden is de kans groot dat dit ook de (ex-)partners is overkomen.

De synthese in deel IV is tot slot weer conventioneel. We raden niemand aan *enkel* dit deel te lezen, vooral omdat zij de intense, thrillerachtige leeservaring die het boek in zich heeft zullen missen. Maar ook omdat we ons afvragen of de volledige conclusie wel gedragen kan worden door de data. Het aantal geïnterviewde vrouwen is relatief klein. De vrouwen zijn (op één na) geselecteerd via het poliklinisch centrum De Waag, wat wijst op selectiebias, omdat alleen vrouwen aan het woord zijn van wie de (ex-)partner in behandeling is. Echter, het merendeel van de zedendelinquenten is niet in behandeling, juist omdat de pakkans vrij klein is en de darknumber groot. In een onderzoek onder twintig respondenten is het daarom niet verstandig algemene uitspraken te doen. Je weet immers helemaal niet voor welk deel van de populatie deze twintig mensen staan. Daarom is het verstandig om de reikwijdte van de resultaten goed aan te geven, wat niet altijd gebeurt. Zo wordt in de slotbeschouwing een lijst van zestien 'kenmerken van pedoseksuelen' gepresenteerd, die naar ons idee tekortdoet aan de variatie die juist is geschetst. Een kenmerk is bijvoorbeeld '(te) sterke band met moeder', terwijl feitelijk een kwart van de vrouwen dit heeft beschreven. En we lezen als kenmerk 'tekorten in sociale competenties' terwijl we ook Martijn hebben leren kennen: iemand met 'echte, goede vrienden en op een feestje is hij vaak het middelpunt'. Uit de literatuur is bekend dat een sterke band met moeder en gebrekkige sociale competenties vaker voorkomen bij incestplegers dan bij extra-familiale pedoseksuelen. Deze nuancering wordt niet gemaakt terwijl er een jarenlange onderzoekstraditie op dit terrein is. Ook is bekend dat een sterke band met moeder geen voorspellende factor is voor nieuwe seksuele feiten. Het schetsen van een profiel wordt niet gelegitimeerd door onderzoek met zo'n klein aantal respondenten. De onderzoekers geven wel aan dat dit profiel voor sommige mannen niet of minder zal gelden en dat de groep pedoseksuelen die een langdurige relatie heeft (gehad) met een volwassen vrouw mogelijk een bijzondere subpopulatie is. De onderzoekers voegen daaraan echter – en wat ons betreft dus onterecht – toe dat zij 'de genoemde kenmerken in grote lijnen met elkaar delen'.

De waarde van het boek is juist de schets van de diversiteit van de problematiek door de ogen van de (ex-)partner. Dit op zich is al een eyeopener; verder hadden de onderzoekers niet mogen gaan. Het boek laat duidelijk zien dat een pedofiele voorkeur niet bij alle daders die kinderen misbruiken de hoofdoorzaak is. Er is

een groep waarbij het vooral gaat om 'seksuele coping': omgaan met stress door weg te vluchten in seksuele fantasieën en/of gedragingen. En er zijn *hyperseksuele* daders, die (veel) meer seksuele bevrediging zoeken dan hun partner hun kan bieden. De waarde van het boek is ook het inkijkje in wat het misdrijf met de naaste omgeving van de mannen doet en dat een vrouw desondanks van zo'n man kan houden. Als kwalitatief onderzoek is de studie geslaagd in het verdiepen van het fenomeen; er zijn mensen van vlees en bloed geschetst. Een groot compliment voor de interviewer(s) die veel intiems hebben opgetekend over onder meer de seksuele relatie van de vrouwen met hun man, is zeker op zijn plaats.

Bij het schrijven van het boek heeft men duidelijk een breed lezerspubliek voor ogen gehad. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het gegeven dat een begrip als 'voorwaardelijk' wordt toegelicht. Naar onze mening is men daar heel goed in geslaagd. Zowel voor geïnteresseerde leken als voor hen die in de praktijk met pedoseksuelen werken biedt het niet alleen een interessante inkijk in deze levens, maar ook een spannende leeservaring die je bijblijft.